

Ján Cangár

MONITORING

VPLYVU VYBRANÝCH ELEKTRONICKÝCH MÉDIÍ
NA FORMOVANIE VEREJNEJ MIENKY
VO VZŤAHU K MENŠINÁM

Výsledky monitoru

©MEMO 98

Ján Cangár

**MONITORING VPLYVU VYBRANÝCH ELEKTRONICKÝCH MÉDIÍ
NA FORMOVANIE VEREJNEJ MIENKY VO VZŤAHU K MENŠINÁM**

Výsledky monitoru

**Projekt bol realizovaný s finančnou podporou grantu Úradu vlády SR.
Vydavateľ: MEMO 98, Martinengova 8, 811 02 Bratislava
© MEMO 98, 2008**

Úvod

Občianske združenie MEMO 98 (*Príloha č. 1*) ako nezávislá a nadstranícka organizácia, ktorá vznikla v období pred voľbami do NR SR v roku 1998, sa od svojho vzniku zaoberá pravidelným mapovaním slovenskej mediálnej scény. Monitoruje spôsob ako celoštátne pôsobiace slovenské médiá pristupujú k prezentácii slovenskej politickej scény. MEMO 98 realizuje aj projekty súvisiace s právami občanov na získavanie vyvážených a korektných informácií o veciach verejných, medzi iným aj o prezentovaní informácií o rôznych skupinách obyvateľov Slovenska. Významnou zložkou činnosti MEMO 98 je umožniť občanom slobodne získavať informácie aj o činnosti štátnych orgánov a orgánov územnej samosprávy. MEMO 98 sa zároveň podieľa aj na tvorbe a pripomienkovaní mediálnych zákonov.

Počas svojho pôsobenia realizovalo MEMO 98 okrem iných aj monitoring prezidentských (1999), parlamentných a komunálnych volieb, volieb do orgánov VÚC, monitorovalo vnútropolitické udalosti a informácie o rôznych aktuálnych témach i zahraničnopolitické udalosti. V spolupráci so svojimi zahraničnými partnermi realizovalo monitoring srbských, bieloruských, ruských, slovenských médií, ako aj katarskej TV Al-Jazeera, v súvislosti s odozvou na teroristické útoky na USA. Členovia MEMO 98 sa podieľali na monitoringu volieb v rôznych krajinách.

Od roku 2000 sa MEMO 98 pravidelne venuje aj analyzovaniu mediálnych informácií o menšinách, pričom najmä v súvislosti s rôznymi vnútropolitickými udalosťami, ktoré sa priamo i nepriamo dotýkajú rómskej národnostnej menšiny, realizovalo MEMO 98 niekoľko projektov zameraných na monitoring informácií o Rómoch. Od svojho vzniku realizovalo tieto projekty:

1. Monitor v roku 2000

Monitor bol zameraný na rómsku národnostnú menšinu. Analyzované boli spravodajské relácie v STV, TV Markíza, TV Luna, VTV, SRo, Rádio Twist, posudzoval sa priestor, ktorý médiá poskytnú v spravodajských reláciách informáciám o Rómoch. Záujmové boli najmä tematické okruhy ako ekonomika a sociálna sféra, školstvo a kultúra, samospráva, kriminalita, pomoc štátnych organizácií rómskej menšine, nenávisť voči Rómom, rasová neznášanlivosť, rôzne kauzy.

2. Monitor v roku 2001

Monitorovanie vysielania spravodajstva vybraných elektronických médií pokračovalo aj

v nasledujúcom roku v tých istých intenciách ako v roku 2000.

Z analýzy monitorov 2000/2001 možno vyvodit' nasledujúce závery:

- a) Problematike národnostných menšín venovali médiá vo svojom spravodajstve všeobecne minimálny priestor, pričom dominovali informácie o rómskej národnostnej menšine - nad 86 % času venovaného menšinám.
- b) V správach o Rómoch prevažovali kauzy, kampane a senzácie. Počas oboch rokov to boli informácie o krádežiach zemiakov, predstavy politikov o riešení rómskej problematiky, rasovo motivovaný útok voči rómskej rodine, ktorý skončil smrťou A. Balážovej, resp. smrť K. Sendreia. Ďalšie dve udalosti mali tiež charakter káz – migrácia Rómov do zahraničia a kauza košického sídliska Luník IX.
- c) Minimálne boli zastúpené neatraktívne témy – pomoc štátnych organizácií pri riešení problémov národnostných menšín, v našom prípade Rómov, problematika vzťahov menšín, resp. Rómov a samosprávy, kultúra menšín, sociálna sféra a školstvo.
- d) Viac ako 85 % všetkých informácií bolo neutrálnych. Pozitívnych správ bolo minimum – v roku 2000 ich spolu bolo 21 a v nasledujúcom roku 28, čo sú z celkového počtu približne 7000 zmonitorovaných správ ročne hodnoty takmer nulové.
- e) Vysielenie bolo charakterizované kampaňovitosťou, nesystémovým prístupom, náhodilosťou, vyhľadávaním káz a senzácií a jednoznačným alibizmom, ktorý charakterizuje obsah spravodajstva štylizovaného do roviny tzv. neutrálnosti.
- f) Nedostatočný, nekoncepčný, nesystémový bol v rokoch 2000/2001 prístup predstaviteľov štátnych orgánov pri prezentácii najmä pozitívnych riešení problematiky rómskej národnostnej menšiny.

3. Projekt „Voľby 2002“

V roku 2002 MEMO 98 realizovalo projekt Monitoring médií v súvislosti s prezentáciou informácií o národnostných a etnických menšinách počas volebnej kampane 2002. Jeho cieľom bolo skvalitnenie komunikácie medzi majoritným obyvateľstvom a minoritnými skupinami, ktoré predstavujú rozličné národnosti, etnické skupiny, vierovyznania a zároveň posilnenie ich prijímania verejnosťou. Projekt bol zameraný na zvýšenie účasti voličov – príslušníkov národnostných menšín v parlamentných voľbách 2002. Poslaním monitoringu bolo spracovávanie podkladov pre analýzu informačných zdrojov o národnostných a etnických menšinách v predvolebnej kampani a vplyvu

médií na formovanie postojov verejnosti k menšinám a na volebné programy strán, resp. aj na výsledky volieb. Údaje monitoringu v roku 2002 priniesli potvrdenie viacerých poznatkov z monitorov predchádzajúcich:

- a) V spravodajstve monitorovaných elektronických médií je venovaný permanentne nedostatočný priestor národnostným menšinám
- b) Pretrváva jednoznačná dominancia informácií o Rómoch z informácií o menšinách.
- c) Priestor, ktorý médiá a v tej súvislosti aj politické strany vo svojich volebných programoch venujú národnostným menšinám, je nedostatočný.
- d) Najviac z informácií o menšinách bolo venovaných rómskej národnostnej menšine – 85,45% všetkých informácií o menšinách.
- e) Pretrváva používanie „národnostného princípu“ pri prezentácii niektorých informácií, najmä komerčné médiá v „konštrukcii“ správy často používali „mediálne efekty“.
- f) Elektronické médiá poskytli najviac priestoru prezentácii menšinovej problematiky SMK, resp. rómskym stranám ROMA a ROI.

4. Monitor 2003 Rómovia v elektronických médiách

Ako v predchádzajúcich rokoch, aj v roku 2003 boli sledované základné údaje – priestor venovaný prezentácii informácií o problematike menšín, počet informácií, ich korektnosť, spôsob, akým médiá o menšinách informujú a tematické okruhy, ktorým sa médiá v súvislosti s prezentáciou menšín venovali. Sledovaním jednotlivých tém bolo možné vyhodnotiť výskyt tematických okruhov, ktoré sú v súvislosti s predmetom monitoringu spájané a odrážajú záujem médií pri prezentácii správ. Okruh tém, ktoré boli sledované v roku 2003, sa oproti minulým rokom rozšíril na 24.

Výsledky monitoru dokázali preferovanie informácií o rómskej menšine v spravodajstve médií venovanému menšinovej problematike. Charakter týchto informácií, tematické zameranie správ, resp. preferovanie niektorých káz priamo súvisia s rozsahom informácií zameraných na rómsku menšinu. Zjavný je nízky počet pozitívnych správ, vysoký počet negatívnych správ a prevažujúci počet neutrálnych správ, čo predovšetkým v televíznom spravodajstve napomáha konzervovať vo vedomí divákov negatívne stránky rómskeho etnika a odmietavé postoje slovenskej verejnosti voči Rómom. Vo všetkých médiách vyčnievala kauza „Krádeže zemiakov“ spájaná s Rómami; ide teda znovu o porušovanie legislatívy i etických zásad vysielania, keď sa kriminálne delikty spájajú s národnosťou ich páchatel'ov. To jednoznačne dokazuje, že predovšetkým televízne spravodajstvo

prostredníctvom etnizácie kriminálnych deliktov a negatívnym vykresľovaním Rómov v rámci informácií o nich sa výraznou mierou veľmi negatívne podieľa na vytváraní klímy latentného rasizmu v spoločnosti SR.

Na základe monitorov MEMO 98 v rokoch 2000 – 2003 bolo možné charakterizovať trendy vývoja vysielania elektronických médií:

- *System a spôsob informovania z predchádzajúcich rokov sa nemení.*
- *Problematike menšín je naďalej venovaný nedostatočný priestor.*
- *Z informácií o menšinách dominujú informácie o Rómoch: trend nad 85% informácií pretrváva.*
- *Pretrváva aj používanie „národnostného princípu“ pri prezentácii niektorých informácií. Komerčné televízne médiá pristúpili k „agresívnejšiemu“ poňatiu vysielania informácií o rómskej menšine. Najmä pri informáciách problematického charakteru sú zvyrazňované ich negatívne stránky bez hlbšej analýzy príčin problémov.*
- *Bežne sú používané rôzne „mediálne efekty“ ako spôsob tzv. „oponentúry“ rómskej menšiny voči názorom a stanoviskám majority reprezentovanej predstaviteľmi štátnej správy a samosprávy. Minimum priestoru k problémovým otázkam dávajú médiá odborníkom, zástupcom MVO a názorom tej časti verejnosti, ktorá má k Rómom tolerantnejší postoj a chápe aj príčiny mnohých problémov.*

5. Projekt lepšie správy o Rómoch (Aplikácia odporúčaní pre rozhlasové a televízne vysielanie prijatých Radou Európy).

Cieľom projektu bolo prispieť ku zvýšeniu kvality informácií a informovania o tých skupinách populácie SR, ktorú tvoria jednotlivé národnosti a etnické skupiny, so špecifickým zameraním na rómske etnikum, zvyšovať mieru tolerancie väčšinovej populácie voči príslušníkom menšín, predovšetkým Rómom a podporiť ich prijatie verejnosťou a poskytnúť novinárom a verejnosti spätnú väzbu o spôsobe, akým sú Rómovia v médiách zobrazovaní. Projekt zhrnul poznatky z monitorov MEMO 98, ale akcentoval aj ďalšie poznatky,¹ na základe ktorých bolo možné definovať už pomerne jednoznačné závery:

¹ Monitoring problematiky migrácie Rómov do krajín EÚ v profilujúcich slovenských denníkoch Slovenská Republika, SME a Pravda (január 1999 – apríl 2000) roku 1999, resp. projekt „Obraz Rómov vo vybraných slovenských masmédiách“ (Nový čas, Pravda, Slovenská republika, Sme, Práca a Národná obroda, hlavné spravodajské relácie Slovenskej televízie, Televízie Markíza a Slovenského rozhlasu v rokoch 1998 – 1999).

- *Súčasný obraz Rómov v slovenských médiách akcentuje postoje a názory majority, ktorej sú médiá súčasťou. Dominantné znaky tohto obrazu sú prejavy latentného rasizmu a intolerancie voči Rómom.*
- *Charakteristickými prvkami obrazu Rómov v médiách je zdôrazňovanie predsudkov a stereotypov, ktoré vytvorila o Rómoch majorita, čo ale médiá za prejavy rasizmu nepokladajú.*
- *Obraz Rómov v porovnaní s ostatnými národnosťami, etnickými či ostatnými menšinami je špecifický. Nosné sú informácie o kriminalite, sociálnych otázkach a informácie, ktoré prezentujú psychosociálne charakteristiky Rómov. Väčšina týchto správ je negatívne emocionálne ladená voči Rómom.*
- *Existencia tzv. „odborných odhadov“ o počte Rómov, demografickom vývoji ich menšiny vytvárajú v majoritnej spoločnosti negatívne nálady a postoje voči Rómom ako jednotlivcom aj voči menšine ako celku.*
- *Negatívne stereotypy a predsudky voči Rómom vznikali počas historického vývoja a boli determinované charakterom politického a sociálno-ekonomického stavu spoločnosti, ktorej Rómovia boli viac-menej trpenou súčasťou, resp. boli aj objektom tvrdých represí, a sú dlhodobo stabilné.*

Všetky projekty zamerané na menšiny resp. Rómov monitorovali predovšetkým spravodajské relácie. Ako potvrdili výsledky týchto monitorov, podiel najmä elektronických, resp. predovšetkým televíznych médií na ovplyvňovaní či formovaní názorov verejnosti k prezentovaným informáciám, resp. témam a „kauzám“, je vysoko relevantný. Najmä v súvislosti s obrazom Rómov vo verejnosti majú dlhodobo významný vplyv na obraz Rómov v televíznom spravodajstve, resp. možno i v ďalších reláciách.

Z monitorov rôznych typov médií, ktoré sa po roku 1989 robili na Slovensku, vyplynuli pre všetkých, čo sa problematike činnosti médií venujú profesionálne i neprofesionálne závery, ktorých realizácia by pomohla meniť a zmeniť situáciu vo vysielaní médií i klímu v spoločnosti:

- 1. Potreba vypracovať koncepciu mediálnej prezentácie menšín vo verejnoprávnych médiách.**
- 2. Všetci kompetentní činitelia by mali prispieť k zabezpečeniu pozitívnej prezentácii rómskej národnostnej menšiny vo verejnoprávnych médiách a odporučiť takýto spôsob prezentácie aj súkromným médiám.**

3. **Médiá by mali vo výchovno-vzdelávacích, kultúrnych, populárno-náučných, mládežníckych a iných reláciách pravidelne a systémovo informovať o aktivitách rómskej národnostnej menšiny, o rómskej histórii, kultúre, tradíciách i súčasnom živote s cieľom rozvíjať vzájomne pozitívne vzťahy Rómov a ostatných občanov SR a viesť občanov k väčšej tolerancii a porozumeniu. Riadiaci pracovníci médií by mali prostredníctvom personálnej politiky koncepčne riešiť zastúpenie príslušníkov rómskej národnostnej menšiny vo verejnoprávnych médiách, najmä STV, ako moderátorov, redaktorov a iných pracovníkov.**
4. **Exekutíva by mala vytvoriť podmienky pre pravidelné informovanie o činnosti úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity prostredníctvom tlačových konferencií a vystúpeniami vo verejnoprávnych médiách.²**

² CANGÁR J. (2003): Mediálny obraz Rómov. Čačipen pal o roma, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. IVO 2003, s. 353-380

I. Projekt Monitoring vplyvu vybraných elektronických médií na formovanie verejnej mienky vo vzťahu k menšinám.

Či sa charakter a spôsob informovania médií o Rómoch niekam posunul, resp. či došlo k pozitívnym zmenám vo formovaní obrazu Rómov v televíznom spravodajstve, ale tiež aký je ich obraz v iných televíznych žánroch, to bol zámer autorov pri tvorbe projektu **Monitoring vplyvu vybraných elektronických médií na formovanie verejnej mienky vo vzťahu k menšinám** (Príloha č. 2). V kontexte spôsobu informovania o Rómoch môžu mať podstatný význam aj informácie o ďalších minoritných skupinách, ktoré nie často korešponujú s tradičným konzervatívnym členením slovenskej spoločnosti. Chúlostivými, s opatnosťou, nedôverou a dešpektom vnímanými skupinami na Slovensku sú ešte stále migranti a utečenci („prišielci“), Židia, sexuálne odlišní občania, nekatolícke a evanjelické náboženské komunity, opatrne sú akceptovaní zdravotne postihnutí občania, ale tiež z aspektu konzervatívnych názorov najmä mužskej časti verejnosti „emancipované“ ženy. Preto bol projekt koncipovaný tak, aby monitorovanie informácií pojalo čo najväčšie spektrum komunit, všeobecne charakterizovaných ako menšina. Súčasne bol projekt nastavený tak, aby súčasťou monitorovania informácií boli aj iné ako spravodajské relácie, pričom z hľadiska intenzity dopadu na televízneho diváka majú svoj význam aj populárno-náučné programy, dokumenty a tiež relácie bulvárneho charakteru.

1. Charakteristika projektu

Projekt bol zameraný na *mienkotvornú činnosť vybraných elektronických médií* v oblasti *predchádzania diskriminácie* vo vzťahu *k etnickým, sociálnym, kultúrnym menšinám a migrantom*. To znamená, že pri výbere žánrov relácií bol posudzovaný výber, šírka a pestrosť tém, ktoré médiá ponúkajú divákovi. Analýza obsahu týchto relácií súčasne poskytuje poznatky, akým spôsobom sú predmetné témy spracované, čo v nich dominuje, aká je ich profesionálna kvalita a morálny rozmer.

Projekt bol koncipovaný tak, aby jeho výsledky poskytli relevantnú výpoveď, ako sa *vybrané relácie televíznych staníc v SR* a nimi ponúkané témy *vyrovnali s úlohou predchádzať extrémizmu, rasovej a inej neznášanlivosti*.

Zameranie projektu, šírka záberu tém a spracovanie výsledných informácií majú za úlohu informovať *novinársku verejnosť o stave televíznej tvorby* zacielenej na relevantné témy, resp.

skupiny. Projekt chce tiež *poskytnúť relevantné informácie verejnosti, najmä všetkým subjektom, menovite mimovládny organizáciám*, ktoré sa akýmkoľvek spôsobom venujú problematike akýchkoľvek menšín. Analytická fáza projektu svojimi výstupmi má byť určitým *metodickým kanálom pre učiteľov základných a stredných škôl i metodikom k formovaniu kritického prístupu mládeže a ostatnej verejnosti k sledovaniu a posudzovaniu informácií z médií*. V tomto kontexte ide aj o pomoc vzdelávacím subjektom pri aplikovaní mediálnej výchovy.

2. Ciele projektu

Cieľom projektu bolo monitorovať *obsah* vybraných relácií televíznych vysielacích staníc, ktoré sú žánrovo zamerané na *spravodajské informácie*, rôzne formy *investigatívnej publicistiky* i na prezentáciu informácií *bulvárneho* charakteru. Tieto typy relácií sú vysielané vo večerných hodinách každý deň, majú veľkú sledovanosť a preto sa veľkou mierou podieľajú na ovplyvňovaní verejnej mienky väčšiny obyvateľov SR, ako aj konkrétnych špecifických skupín (žiaci a študenti, menšiny rôzneho typu, MVO, ale aj politické strany a pracovníci médií).

Monitoring a analýza boli zamerané na *príklady pozitívneho a negatívneho* charakteru informácií. Východiskom k analýze informácií sú „*Odporúčania pre rozhlasové a televízne vysielanie (Ako správne zobrazit' etnické menšiny v európskych krajinách)*“ (Príloha č. 3), ktoré sú v súlade s programovým vyhlásením Výboru pre televízne programy EBU (prijatým 26. októbra 1994) a sú tiež odozvou na Akčný plán, ktorý je súčasťou Viedenskej deklarácie z októbra 1993 schválenou najvyššími predstaviteľmi štátov a vlád členských krajín Rady Európy. Odporúčania boli vypracované v úzkej spolupráci medzi expertmi EBU, Rady Európy a PBME (Public Broadcasting for a Multicultural Europe, Verejnoprávne vysielanie pre mnohokultúrnu Európu).

Cieľom týchto odporúčaní je:

- *Informovať a udržiavať kontinuálny dialóg vo verejnom vysielaní (na národnej úrovni aj na úrovni EBU) o vysielacích normách vzhľadom na vnímavosť a očakávania verejnosti v európskych demokratických krajinách,*
- *Navrhovať postupy pre tvorcov programov a orientácie vysielania,*
- *Stimulovať opatrenia tak pre tvorbu, ako aj pre rozvoj mnohokultúrneho vysielania a pre rovnaké pracovné iniciatívy zástupcov etnických menšín.*

3. Metodológia monitoru

Základné a všeobecné ciele projektu pri jeho realizácii bolo potrebné špecifikovať v podrobnom Manuáli projektu (*Príloha č. 4*). Projekt stanovoval okruh médií, ktorými sa vzhľadom na šírku záberu monitoru a vzhľadom na žánrovú pestrosť i početnosť menšinových komunít stali celoštátne televízne stanice: Slovenská televízia s jej oboma okruhmi, televízia TA 3, televízia Markíza a televízia JOJ. Žánrovú štruktúru tvorili relácie spravodajstva a publicistiky, investigatívna žurnalistika, diskusné relácie, relácie zamerané na menšiny (nie však priamo menšinové relácie, napr. pre maďarskú a rómsku menšinu), dokumenty, reportáže a relácie bulvárneho charakteru.

Výber jednotlivých relácií podľa žánrov (*Príloha č. 5*) bol vykonaný na základe popisov resp. charakteristiky jednotlivých relácií, ako ich uvádzajú jednotlivé televízie na svojich internetových stránkach. Pri výbere išlo aj o zachovanie proporcionality jednotlivých žánrov, aj o požiadavku zabezpečenia jednotlivých relácií v oboch monitorovacích fázach, ale aj garantovanie časovej stability nahrávania relácií kvôli technickému zabezpečeniu nahrávania relácií, čo sa však nie vždy podarilo dosiahnuť pre zánik niektorých relácií, alebo zmenu ich vysielačieho času.

Pre monitor v STV boli z prvého okruhu (Jednotka) vybrané relácie Správy STV, *Ludia na jednotku*, *Reportéri*, *O päť minút dvanásť*, a *Chilli či Extra*, z druhého okruhu (Dvojka) to boli relácie *Správy a komentáre*, *Národnostný magazín*, *Na tanieri*, *(Ne)celebrity*, *Sféry dôverné*, *Svedectvo*, *Orientácie*, *Cesty nádeje*, *Profesionál*, *Nie si sama*, *Família*, *Zelená šanca a VAT*. Z televízie TA3 boli pre projekt vybrané *Hlavné správy*, *Hlavné správy plus*, *Čierny Peter*, *Spektrum*, *Svet plus Portrét*, *Slováci*, *V politike a Týždeň*. Z televízie Markíza boli do monitoru zaradené relácie *Televízne noviny*, *a to o 17.00 hod. aj o 19.00 hod.*, *Paľba*, *Na telo*, *Lampáreň*, *Najväčšie tragédie Slovenska*, *Reflex a Smotánka* a z televízie JOJ boli do monitoru zaradené *Noviny*, *Noviny plus*, *Politika.sk*, *Črepiny*, *Črepiny s hviezdíčkou* a *Mojito*.

Najdôležitejšou premennou monitoru bolo zaradenie do jednej z menšinových skupín. Na základe poznatkov z predchádzajúcich monitorov boli do skupiny *národnostné menšiny* zaradené nielen klasické a jednoznačné etnické - *Maďari*, *Rómovia*, *Česi*, *Židia*, *Rusíni*, resp. ďalšie menšiny v kategórii *iní*, pričom ako sa neskôr ukázalo relevantnou bola aj *bulharská* menšina, ale aj *pristáhovalci a migranti*, ktorí vzhľadom na daný stav tolerancie k inakosti na Slovensku sú často dotknutými skupinami Neslovákov. Do premennej *náboženskej skupiny* boli zaradení príslušníci tradičných vierovyznaní - *katolíci*, *evanjelici*, *pravoslávni*, *židia*, ale aj *moslimovia*, resp. ďalšie

náboženské komunity v položke *iní*. Ďalšou premennou boli občania, odlišní od väčšinového obyvateľstva Slovenska na základe *rasových odlišností*, kde sa dá predpokladať možné negatívne správanie určitých skupín obyvateľov - *belosi, černosi, Arabi*, obyvatelia z *Ázie*, resp. *iní*. Do skupiny *zdravotne postihnutí občania* boli zaradení *telesne*, resp. *mentálne postihnutí*. Ďalšími skupinami bola skupina na základe *pohlavia* – muži, ženy a deti a *sexuálne* skupiny – *lesbičky a gayovia*.

4. Fázy projektu a dĺžka trvania zberu relácií

Aby bolo možné výsledky monitoru považovať za hodnoverné, projekt stanovil dve fázy zberu informácií – v prvom polroku do letných dovolení a v druhom polroku v jesenných mesiacoch. Dĺžka monitorovacieho obdobia bola stanovená na 14 dní. Plánovaný počet relácií zaradených do monitoru bol v prvej fáze 43 a v druhej fáze 42. (*Príloha č. 6*). Vzhľadom na objektívne faktory, ktoré vplývali na začiatok realizácie projektu, resp. zber informácií v druhej fáze projektu (až do novembra 2007 nebol podpísaný kontrakt s vyhlasovateľom grantu Úradom vlády SR), nebolo možné dodržať jednotnú dĺžku monitorovacieho obdobia. Pretože osud projektu bol nejasný, vznikli problémy s technickým zabezpečením nahrávania relácií. Aj napriek týmto problémom zásadné princípy týkajúce sa fáz a dĺžky zberu informácií boli zachované a zmienené nedostatky výsledky monitoru zásadne neovplyvnili.

5. Harmonogram realizácie projektu

Po schválení projektu bol pripravený podrobný harmonogram projektu (*Príloha č. 7*). Bolo potrebné definovať jednotlivé čiastkové aktivity projektu pre jednotlivé fázy aj so stručným popisom činností. V rámci technickej časti bolo treba zabezpečiť funkčné nahrávacie médiá. Relácie boli zapisované podľa časového rozpisu na DVD rekordéry, resp. videorekordéry – každá televízia na osobitné médium. Po nahraní relácií každej fázy bolo potrebné nahraté relácie prepísať na DVD disky, aby bolo možné s nimi pracovať v počítači. Jednotlivé disky, resp. VHS pásky boli rozdelené medzi troch monitorov, ktorí v základnom monitore analyzovali nahrané médiá z hľadiska relevantnosti jednotlivých relácií pre potreby analýzy v rámci projektu. Na základe prvého monitoru boli identifikované relácie, ktoré boli obsahovo zamerané na prezentovanie informácií o projektom definovaných menšinách. V ďalšej fáze monitoru jednotliví monitori podrobne identifikovali

jednotlivé relácie a svoje poznatky zaznamenávali do monitorovacieho hárku.

V ďalšej fáze boli jednotlivé údaje z monitorovacích hárkov spracovávané do excelovských tabuliek. Súčasne boli z hárkov do textových formátov prenesené všetky textové údaje. Nasledovalo spracovávanie číselných údajov do tabuliek a grafov – pre jednotlivé fázy, televízie, menšinové skupiny, žánre, tematické zameranie, resp. kauzy. Štatistické údaje sú podrobne analyzované v tejto analýze.

Na základe posúdenia jednotlivých monitorovacích hárkov o reláciách, resp. o ich relevantných častiach či spravodajských šotoch boli vybrané relácie, ich časti, resp. spravodajské šoty pre spracovanie do digitálnej formy „klipov“, v ktorej ponúknu reálnu ukážku spracovania informácie. Tieto „klipy“ sú doplnené o komentár.

Súčasne s tvorbou výstupov projektu (textová analýza s prílohami, „klipy“ s komentárom) boli pripravované jednotlivé prezentačné aktivity projektu – seminár pre tretí sektor a seminár pre učiteľov mediálnej výchovy i tlačové vyhlásenie.

6. Monitorovací hárkok

V monitorovacom hárku (*Príloha č. 8*) boli podrobne zaznamenané monitorované *médium* (televízia), *názov relácie*, *žáner* a identifikačný údaj *monitora*. Časové údaje identifikovali *dátum* relácie, čas jej *začiatku*, *celková dĺžka* danej *relácie* (h.mm.ss), celková *dĺžka* trvania *šotu* alebo časti relácie (h.mm.ss). Ďalej monitor zaznamenal slovne *tému/kauzu* relácie, jej časti alebo šotu. Údaj o *zmienke* sa vyplnil, ak sa nedal odmerať čas. Jednotlivé príspevky sa následne analyzovali z hľadiska akceptovania princípov v intenciách vyššie citovaných odporúčaní RE.

Hodnotiace známky sú stanovené na základe desaťročných skúseností monitoringu, ktorý realizuje MEMO 98. *Stupeň 1 a 2* znamená, že objekt bol pozitívne zobrazovaný a v médiu boli odvysielané správy vyznievajúce v jeho prospech. Napríklad to znamená, že objekt bol v médiu chválený alebo obdivovaný. V takejto prezentácii sa môžu vyskytovať pozitívne emócie. *Stupeň 3* je známkou neutrálnou. To znamená, že informácie mali vecný charakter a neboli podané expresívne alebo s emociálnym nábojom. *Stupeň 4 a 5* správy zobrazovali objekt negatívne, prevažujú negatívne emócie, obviňujúce stanoviská, jednostranná kritika, poukazuje sa na neúspech.

Údaj *mediálne efekty* bol zhutnením najzávažnejších porušení etiky pri tvorbe informačného artefaktu, a ich klasifikácia vychádza z odporúčaní RE. Významným zdrojom informácií pre

analytickú časť monitoru sú *poznámky* - upozornenie na mediálne efekty, odporúčenie na prepis časti relácie, odporúčenie pre využitie ako ukážky a pod.

7. Dodržiavanie odporúčaní RE

Úlohou projektu bolo nielen zmapovať štruktúru a tematické zameranie televíznych žánrov, ktoré sa orientujú na prezentáciu informácií o rôznych skupinách menšinového obyvateľstva, ale vzhľadom na sledovanosť médií, ich jednotlivých relevantných relácií aj nemalý dopad na vytváranie obrazu verejnosti o jednotlivých skupinách obyvateľov. Z hľadiska výberu a spracovania tém, ktoré médiá ponúkajú, je nevyhnutné hodnotiť aj ich podiel na formovaní názorov a postojov verejnosti k rôznym prejavom intolerancie. Je zrejmé, že mienkotvorná činnosť najmä elektronických médií v oblasti predchádzania diskriminácie vo vzťahu k etnickým, sociálnym, kultúrnym menšinám a migrantom je nezastupiteľná. Preto cieľom projektu bolo aj zmapovať úlohu vybraných médií pri predchádzaní extrémizmu, rasovej a inej neznášanlivosti. V neposlednom rade, keď dnes stúpa vplyv médií na mládež, je významovo závažné rozhodnutie implementovať do výchovy a vzdelávania základných a stredných škôl prostredníctvom mediálnej výchovy kritický prístup mládeže a ostatnej verejnosti k sledovaniu a posudzovaniu informácií z médií.

Aj na základe predchádzajúcich monitorov významnou pomôckou posudzovania mediálne vysielaných informácií, ktoré sa obsahovo dotýkajú multikultúrnej problematiky, sú niekoľkokrát spomínané Odporúčania RE o zobrazovaní menšín v médiách (*Príloha č. 9*). Vzhľadom na podmienky, v akých tieto odporúčania boli sformulované i vzhľadom na princípy, aké vyznávajú, je etická dimenzia odporúčaní nezastupiteľná. Ich požiadavky na mnohokultúrnu objektivitu, vyváženosť, rôznorodosť, na rovnako adekvátny ľudský priestor pre pluralitu názorov majú (alebo by mali mať) jednoznačne dominantné postavenie aj v mediálnych štruktúrach demokratickej spoločnosti. Striktné formulácie mediálnych „prešľapov“ z odporúčaní RE môžu byť pri analýzach konštrukcie mediálnych informačných jednotiek konzekventným kritériom posudzovania médií pri formovaní obrazu minorít, najmä pri vytváraní stereotypov a mýtov, ktoré na základe jednotlivostí vytvárajú negatívne paušalizujúce postoje voči dotknutým komunitám. Dôležité sú požiadavky na pravdivosť a relevantnú hodnovernosť prezentovaných informácií i divergentnú štruktúru minoritných skupín i zvýrazňovanie pozitívne kulturologického prínosu kontaktov rôznych skupín na formovanie demokratickej klímy celej spoločnosti.

II. Analýza výsledkov monitoru

1. Úvodná fáza projektu

Monitory, ktoré MEMO 98 od svojho vzniku realizovalo a ktoré boli tematicky zamerané na politickú sféru, verejný život alebo zobrazovanie menšín, boli *a priori* postavené na analýze spravodajstva, najmä hlavných spravodajských relácií. Charakter a obsahové zameranie projektu realizovaného v roku 2007-2008 indikovali však širší žánrový rozsah. Majúc na zreteli odporúčania RE pri príprave projektu bol jeho autorom zrejmy dosah a vplyv populárno-náučnej publicistiky a v neposlednom rade aj bulvárnych typov relácií. Na druhej strane je zrejme, že najmä investigatívna publicistika, komentované spravodajstvo a diskusné relácie môžu byť prostriedkom, ktorý deklaruje imidž média a to, že osobný prínos tvorcov relácií do značnej miery vytvárajú obraz daného média - nielen jeho punc profesionality, ale aj jeho etické vnútro. Relácie tohto typu prezentujú aj pozíciu daného média na formovaní demokratickej a pluralitnej spoločnosti a deklarujú jeho antineutralitu pred intoleranciou, pretože aj miera slobody médií by zrejme mala mať svoje etické limity.

1.1. Výber programov

Prístup k výberu programov relácií pre monitorovanie jednoznačne potvrdil jednu z téz, ktoré deklarovali predchádzajúce monitory: obraz slovenských televíznych médií je zrkadlovým obrazom abonentov. Preto bolo pri výbere relácií veľkou neznámou, či najmä mimospravodajská televízna tvorba, majúca ambície ísť ku koreňu problémov, bude mať odvahu jasne a jednoznačne definovať aj negatívne javy spoločnosti a či bude mať tendenciu analyzovať príčiny a rezumovať možné celospoločenské dôsledky.

1.2. Žánre a popis relácií

1.2.1. Zameranie: Spravodajské relácie

V intenciách vyššie uvedených kritérií význam spravodajských relácií bol nespochybniteľný z hľadiska poslania spravodajstva sprostredkovať základnú informáciu. V tomto smere bolo dôležité sledovať, do akej miery spravodajské relácie spĺňajú zásadu objektívnosti a vyváženosti. Do výberu

pre monitorovanie boli zaradené všetky spravodajské relácie vybraných televízií, ktoré boli vysielané v hlavnom večernom vysielacom čase po 18.30 hod. Za takú spravodajskú reláciu na Dvojke sme považovali aj reláciu *Správy a komentáre*, pretože *Správy STV* o 19.30 hod. bežali paralelne aj na Dvojke. Pri televízii Markíza boli do monitoru zaradené aj *Televízne noviny* o 17.00 hod., nakoľko monitor mal zistiť, do akej miery sa táto relácia odlišuje od večernej a teda v čom je jej prínos.

1.2.2. Zameranie: Investigatíva

Poslaním investigatívnej žurnalistiky je „pátrať“, vyšetrovať“, teda fundovane zisťovať príčiny aktuálnych a spoločnosť znepokojujúcich problémov z oblasti politiky, ekonomického fungovania štátu, jeho sociálnych a spoločenských otázok, poukazovať na podstatu kriminálnych javov, odhaľovať pôvod a príčiny konfliktov, pranierovať prešľapy kontroverzných osobností, pričom tieto relácie bývajú často komentárom alebo dodatkom základnej informácie, ktorú médium prezentovalo v spravodajskej relácii. Relácie ako *Reportéri* na Jednotke, *Čierny Peter* na TA 3, *Paľba* a *Lampáreň* na TV Markíza alebo *Črepiny plus* resp. *Noviny plus* na TV JOJ sú v prevažnej miere aj osobnou výpoveďou tvorcov, alebo proklamatívnym stanoviskom redakcie či média.

1.2.3. Zameranie: Politické diskusné relácie

Výrazný profilový znak majú diskusné relácie, ktoré médiá pripravujú k aktuálnym politickým otázkam. Aj keď obsah diskusie a najmä charakter a spôsob prezentácie názorov sú determinované pozvanými účastníkmi relácií, osobnosť moderátora, jeho odborná fundovanosť v danej problematike, zdravá novinárska „drzosť“ a schopnosť klásť provokujúce otázky môžu byť motivujúcim faktorom ku kritickému prístupu televízneho diváka k prezentovaným informáciám účastníkov diskusií i k pochopeniu podstaty diskutovanej témy. V tomto smere boli pre monitor relevantné najmä relácie *O päť minút dvanásť*, *V politike* a *Na telo*.

1.2.4. Zameranie: Menšiny

Špecifické relácie zamerané na menšiny ponúka vo svojom programe len Dvojka. Ako sa ukázalo po preskúmaní materiálu nahraného z relácií *Národnostný magazín*, *Na tanieri*, *Cesty nádeje*, *Zelená šanca*, *Nie si sama*, *Svedectvo a Orientácie*, tieto relácie sú užitočným spestrením či doplnením programovej skladby verejnoprávneho média, pretože programovo postihujú rôzne etnické menšiny, náboženstvá, zdravotne hendikepovaných občanov, resp. dokumentujú postavenie

žien v spoločnosti. Rôzne témy, ktoré tieto relácie ponúkajú, môžu byť aj významným zdrojom užitočných informácií nielen pre percipientov priamo sledujúcich danú reláciu, ale prostredníctvom osobných svedectiev priamych aktérov zdokumentovaných udalostí môžu byť nezastupiteľnou pomôckou, alebo metodickou inšpiráciou pre rôzne vzdelávacie aktivity najmä v školskom vzdelávaní. Ich zaradenie do monitoru bolo opodstatnené.

1.2.5. Zameranie: Dokumenty, reportáže

Profesionálne na úrovni spracované populárno-publicistické relácie majú v televíznych médiách vysokú sledovanosť. Relácie zaradené do monitoru prezentujú témy, ktoré divákov dokážu osloviť (*Ludia na jednotku*), lebo ponúkajú profily, alebo rozhovory s významnými osobnosťami Slovenska, názory a postoje známych i menej známych ľudí (*Portrét, (Ne)celebrity, Sféry dôverné, Profesionál*), alebo dokážu odkryť problémy súčasnej rodiny i rôzne zlomové situácie človeka (*Família*), informujú o rôznych zaujímavých udalostiach, kuriozitách (*Spektrum*). Rôzne zlomové, resp. tragické udalosti, ktoré v dávnej i nedávnej minulosti odohrali na Slovensku, prezentujú niektoré médiá prostredníctvom dokumentov (*Najväčšie tragédie Slovenska, Skutočné príbehy*).

1.2.6. Zameranie: Bulvár

Zaradenie relácií bulvárneho charakteru *Chilli, Extra, Reflex, Smotánka, Črepiny s hviezdíčkou a Mojito* do monitoru vysielania televíznych médií o menšinách má dve zásadné príčiny:

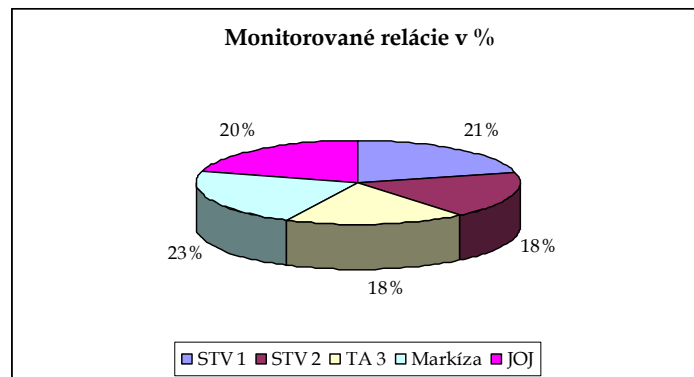
1. Bulvárne relácie majú vysokú sledovanosť. Poňatie a spracovanie tém založených na senzáciách, pikantných látkach, šokujúcich príbehoch evokujú zdanie pravdivosti a podložených informácií. V tomto smere môžu značne ovplyvňovať pohľad verejnosti na danú tému, resp. jej aktérov.
2. Práve bulvárne spracované informácie svojim možným neadekvátnym, necitlivým a často urážajúcim spôsobom reprezentácie príslušníkov národnostných etnických, náboženských, jazykových a kultúrnych menšín, príslušníkov rôznych rás, migrantov, utečencov vytvárajú podhubie pre ich stereotypné zaraďovanie, fixovanie najmä negatívnych stránok ľudí ako zovšeobecňujúcich skupinových znakov; čo môže poskytovať priestor pre rasizmus a xenofóbiu.

2. Štatistická analýza

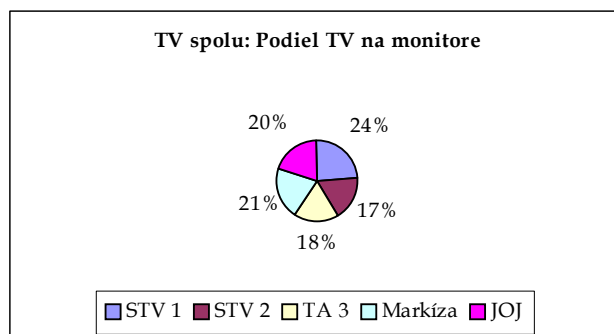
2.1. Základné štatistické údaje

2.1.1. Počty relácií

Ako už bolo uvedené, monitor prebiehal v dvoch fázach. Spolu bolo na DVD a VHS média zaznamenaných 279 relácií v celkovej dĺžke takmer 112 hodín (111:59:19) čistého času. Ako ukazuje **graf 1**. Podiel jednotlivých televízií na celkovom počte zaznamenaných relácií bol pomerne proporčne rozdelený – v intervale od 18% (TA3, TV JOJ) po 23% (TV Markíza).

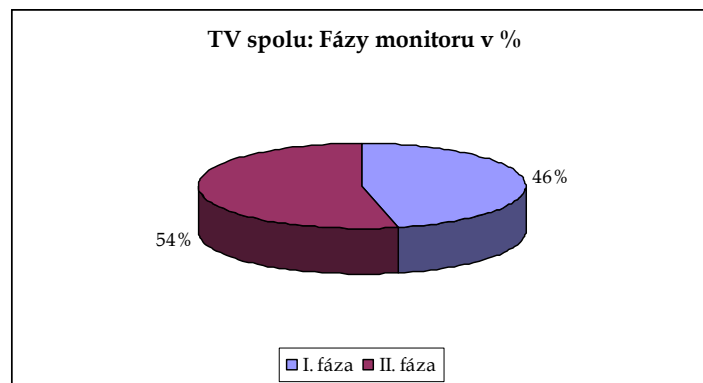
Rovnaký interval je zrejmy aj pri podiele jednotlivých televízií na celkovom monitorovacom čase. Na Jednotke bol tento čas najvyšší - 27 hodín 16 minút; na Dvojke najmenší - 18 hodín 41 minút. Markíza na tomto čase mala podiel 23 hodín 16 minút, TV JOJ 22 hodín 54 minút a TA3 19 hodín 44 minút. Percentuálny podiel ukazuje **graf 2**:

Podrobný prehľad o monitore z hľadiska časových a percentuálnych údajov týkajúcich sa jednotlivých televízií, fáz monitoru i žánrov relácií ukazuje tabuľka *Základné údaje o monitore (Príloha č. 10)*. Podiel jednotlivých televízií je v prvej a druhej fáze monitoru ukazujú **grafy 2 a a 2b** (Príloha č. 11) Podiel vybraných relácií jednotlivých televízií na monitore zobrazujú **grafy 2c-2g**.

2.1.2. Fázy monitoru

O vhodnosti naplánovania projektu z hľadiska proporčnosti jednotlivých fáz vypovedá **graf 3**: percentuálny rozdiel je 4% v prospech 2. fázy – 1 fáze bolo monitorovaných 51 hodín 47 minút relácií, v 2. fáze 60 hodín 11 minút relácií.

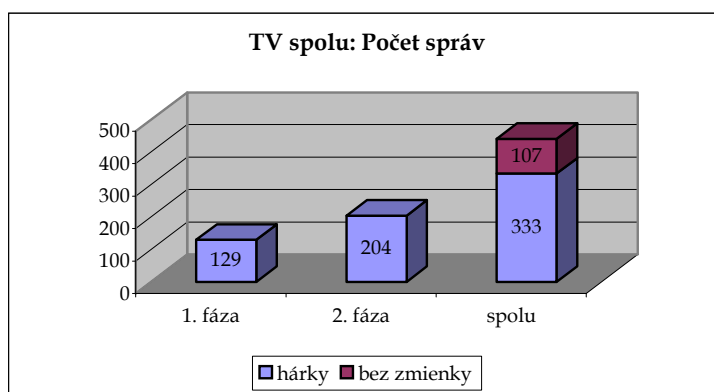
U jednotlivých televízií je okrem Jednotky a Markízy je pomer prvej a druhej fázy v podstate identický s pomerom televízií spolu. Zaujímavý je pomer pri Jednotke - 13:36 hod. ku 13:39 hod. (**graf 3a**). V TV Markíza je pomer opačný - 14:05 hod v prvej fáze, 9:18 v druhej fáze (**graf 3c**).

2.1.3. Počet správ

Relevantný štatistický ukazovateľ o celkovom rozsahu monitoru je údaj, ktorým sme identifikovali počet monitorovaných jednotiek – „správ“, ktoré boli podrobne analyzované a zaznamenané v monitorovacích hárkoch. Tento ukazovateľ v konečnom dôsledku najpresnejšie vypovedá o počte informačných jednotiek, nakoľko napríklad pri monitorovaní spravodajstva bolo časté, že v jednej spravodajskej relácii boli dva alebo viac šotov – správ, ktoré sa týkali rovnakej alebo odlišných tém zaoberajúcich sa problematikou menšín. Táto štruktúra sa vyskytovala aj v časovo dlhších monitorovaných jednotkách, napr. v investigatívnych alebo publicistických

reláciách, kde v rámci jednej relácie mohlo odznieť viacero samostatných správ.

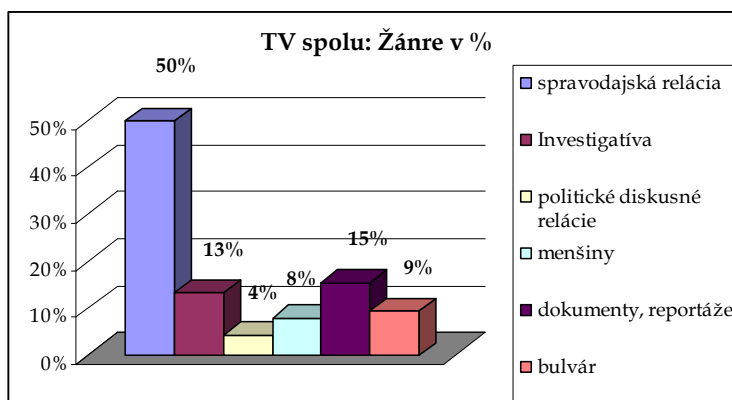
Ďalším ukazovateľom v tomto ponímaní samostatných informačných jednotiek bola skutočnosť, že v mnohých reláciách (spravodajských i ostatných) neodznala k nami monitorovanej problematike menšín ani jedna informačná jednotka – správa. Takýto ukazovateľ sme hodnotili ako správu bez zmienky. Ako vyplýva z **grafu 4**, zaznamenaných na DVD a VHS médiách a podrobne monitorovaných bolo 440 základných jednotiek a z nich bolo 107 bez relevantnej zmienky o menšinách.

Z jednotlivých televízií bolo identifikovaných celkom na Jednotke 99 správ, na Dvojke 81 správ, na TA3 77 správ, na Markíze 87 správ a na TV JOJ 96 správ. Ich rozloženie v rámci jednotlivých fáz i pomer relevantných a irelevantných správ (bez zmienky) dokumentujú **grafy 4a – 4e**.

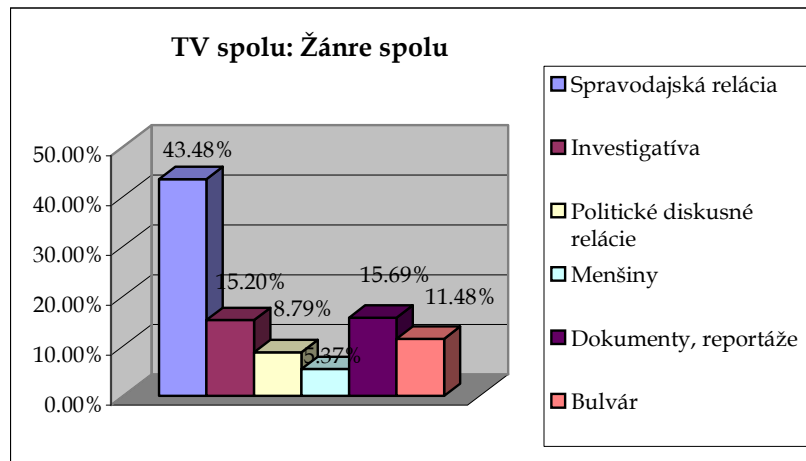
2.1.4. Žánrová štruktúra monitorovaných relácií

Žánrovú štruktúru na základe počtu jednotiek monitorovaných relácií dokumentuje **graf 5**.

Z grafu vyplýva, že 50 percentné zastúpenie čo do počtu správ majú spravodajské relácie. Je to logické, pretože v rámci monitorovacieho obdobia sú hlavné spravodajské relácie vysielané každý deň, a len veľmi zriedka u nich dochádza k programovej zmene. Najmenší podiel vykazujú politické diskusné relácie, nakoľko sú vysielané jedenkrát týždenne, pričom relácia TV JOJ *V politike* už v druhej fáze monitoru vysielaná nebola a nemala ani svoj pendant. Pomer medzi jednotlivými žánrovými skupinami v jednotlivých fázach je, ako ukazujú **grafy 5a a 5b**, identický.

Porovnateľné sú výsledky monitoru pri prezentovaní pomeru žánrov z hľadiska ďalšieho ukazovateľa – času (**graf 6**).

Z takmer 112 hodín celkového monitorovaného času tvorilo spravodajstvo 48 hodín 41 minút. Zaujímavé je porovnanie počtu relácií a ich času v žánri investigatíva ako aj v politických diskusných reláciách či v reláciách pre menšiny. Disproporcie vyplývajú z toho, že v týchto prípadoch správy ako základné jednotky majú väčšiu minútáž. Taktiež je významom relevantný aj priestor poskytovaný vo vysielacej štruktúre bulvárnym reláciám – takmer 13 hodín monitorovaného vysielacieho času všetkých televízií.

Grafy 5c – 5l ukazujú štruktúru jednotlivých žánrových skupín, teda zastúpenie jednotlivých televízií z hľadiska žánrovej štruktúry podľa počtu i podľa času trvania daných relácií. V spravodajských reláciách je najvyšším počtom informačných jednotiek (41) zastúpená TV Markíza, a to najmä preto, lebo do monitoru boli zaradené dve spravodajské relácie: o 17.00 hod. i o 19.00 hod. (Ak by sme zráтали počet spravodajských jednotiek verejnoprávnej STV ako celku, súčet jednotiek spravodajstva na oboch jej programoch je o niečo vyšší – 47 jednotiek. Ako je

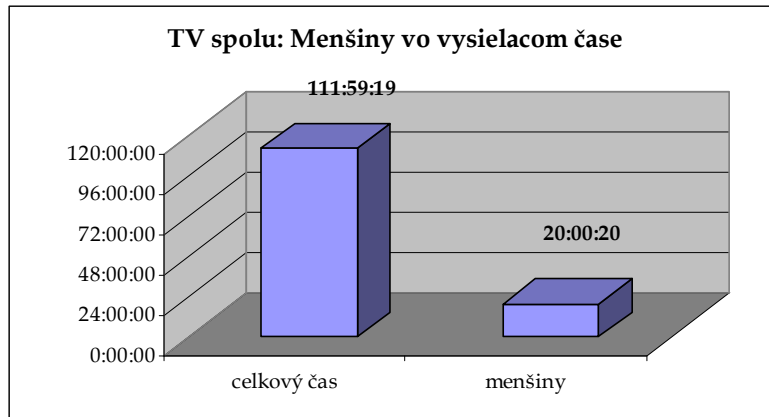
možné vyčítať z tabuľky „Základné údaje monitoru“, podiel spravodajstva TV Markíza na čase všetkých televízií v spravodajskom žánri je takmer 30% (súčet podielov oboch programov STV je takmer 34%).

Ako je možné vyčítať z tabuľky Základné údaje monitoru i z *grafu 5d a 5i* v Prílohe 11, v investigatívnej žurnalistike dominuje televízia JOJ – aj čo sa týka počtu relácií (*Črepiny plus* a *Noviny plus*) 24 – ako aj percentuálnym podielom z celkového času 54,51% (9 hodín 16 minút z celkového času 17 hodín 1 minúta) monitorovaných investigatívnych relácií všetkých televízií. Dovoľujeme si predznamenať, že tento faktor je vysoko relevantný aj, alebo práve z hľadiska spracovania obsahu, tém i posolstva investigatívy na TV JOJ.

Televízne relácie venované menšinám, ako to naznačuje aj príloha týkajúca sa žánrov televíznych relácií, sú dominantné na Dvojke (*graf 5e, 5j*). V žánrovej skupine dokumenty a reportáže jednoznačne aj čo do počtu aj čo do minutáže dominuje relácia *Ludia na jednotku* (na Jednotke), ktorá sa vysielala 5-krát do týždňa a mala takmer hodinové trvanie (*graf 5f, 5k*). Čo sa týka bulvárnych žánrov, tu dominuje televízia Markíza s takmer 54 percentným podielom a počtom jednotiek 14 (*graf 5g, 5l*), ktorý je vyšší ako počet všetkých jednotiek obsahujúcich informácie bulvárneho charakteru z ostatných televízií. Prehľad percentuálneho podielu jednotlivých televízií na monitorovaných žánroch podávajú *grafy 5m-5r*.

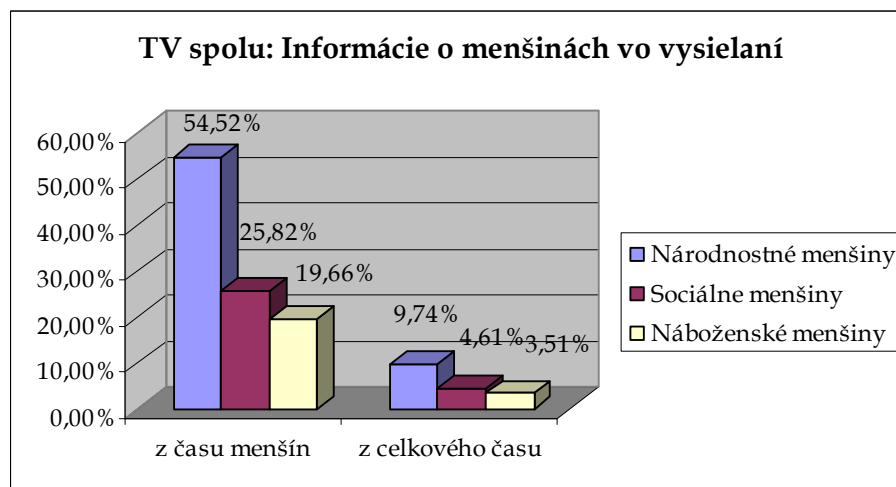
2.2. Menšiny

Výsledky monitoru vybraných relácií mienkotvorných televíznych médií na Slovensku ukázali, že podiel informácií o menšinách v rámci vysielacieho času, ktorý bol predmetom monitoru, je ani nie päťtinový – z necelých 112 hodín vysielania je to 20 hodín, čo je 17,56 % (*graf 6*).

Takýto, resp. ešte menší podiel informácií o menšinách majú okrem Dvojky aj ostatné televízie (*grafy 6a-6e*). Podiel týchto informácií na Dvojke vyplýva z programovej štruktúry, keďže ako sme ukázali na žánrovej skladbe jednotlivých médií, najväčší priestor informáciám o menšinách dáva Dvojka (*graf 6b*).

Pri analýze údajov o jednotlivých menšinách, resp. menšinových skupinách, je potrebné uviesť, že špecifikácia menšinových skupín pre potreby monitoru vychádzala z národnostnej, resp. etnickej príslušnosti (Rómovia, Maďari, Židia, Bulhari, Rusíni, Česi, ale aj migranti, resp. iní), zo sociálneho statusu (ženy, deti, zdravotne postihnutí, skupiny z hľadiska sexuálnej orientácie) alebo z náboženského vierovyznania (katolíci, evanjelici, židia.). *Graf 7* ukazuje, aký bol podiel jednotlivých menšinových skupín na monitorovanom čase venovaného informáciám o menšinách i podiel na celkovom monitorovacom čase 112 hodín.

Z celkového času informácií o menšinách, ktorý bol 20 hodín, bola viac ako polovica času venovaná informáciám o národnostných menšinách (10:54:28). Dôvody sú rôzne:

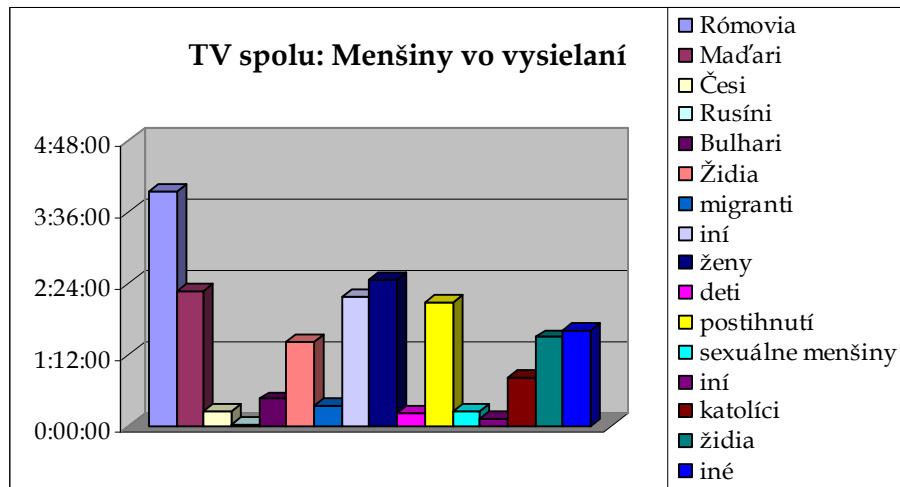
- *Štruktúra skupiny národnostné menšiny v sebe zahŕňa najväčšie národnostné menšiny na Slovensku – Maďarov a Rómov. Údaje v tomto smere potvrdzujú trendy, ktoré popísali všetky predchádzajúce monitory MEMO 98 zamerané na informácie o menšinách. Súčasne v monitorovacom období sa médiá zvýšenou mierou venovali dvom rezonujúcim politickým témam – odvolaniu Kláry Orgovánovej z postu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity a vyšetrovaniu údajného napadnutia študentky Hedvivy Malinovej.*
- *Do tejto skupiny v rámci monitorovacieho obdobia pribudla aj národnostná menšina Židia. Ovplyvnilo to aj tematickú štruktúru informácií, ktoré determinovali obsah vysielania najmä spravodajských a investigatívnych relácií. V druhej fáze monitorovacieho obdobia bola jednou z hlavných tém „krištáľová noc“ v Prahe – príprava a priebeh demonštrácie neonacistov 17. novembra 2007.*
- *Pomerne vysoký podiel mali informácie, ktoré sa týkali zásahu polície v nitrianskom klube, ktoré podnietili viaceré televízie venovať sa téme extrémizmu, rasovo motivovanej trestnej činnosti a podobným príbuzným témam.*

Viac ako štvrtinu informácií (5:09:53) z celkového času venovaného menšinám tvorili informácie o skupine sociálne menšiny. Tu bola dominujúcou problematikou zdravotne postihnutých občanov, čo súvisí jednak s trendom viacerých televízií zobrazovať prostredníctvom rôznych, najmä nespravodajských žánrov osudy ľudí s telesným alebo duševným hendikepom i s faktom, že v období prvej fázy monitoru bol napríklad Deň nevidiacich.

Kategórii „náboženské menšiny“ boli venované necelé 4 hodiny (3:55:59), pričom väčší priestor bol venovaný nekatolíckym menšinám.

Pri porovnaní štruktúry vysielania o menšinových skupinách v jednotlivých televíziách (*grafy 7a-7e*) s prevahou dominujú informácie o národnostných menšinách vo všetkých televíziách okrem Dvojky, kde dominujú náboženské menšiny, čo je vzhľadom na priestor, ktorý toto médium poskytuje nábožensky orientovanej problematike prirodzené.

O zastúpení jednotlivých menšinových komunít podrobne vypovedá *graf č. 8*, resp. *grafy 8a-8e* v Prílohe 11, ktoré dokumentujú štruktúru v rámci jednotlivých televízií.

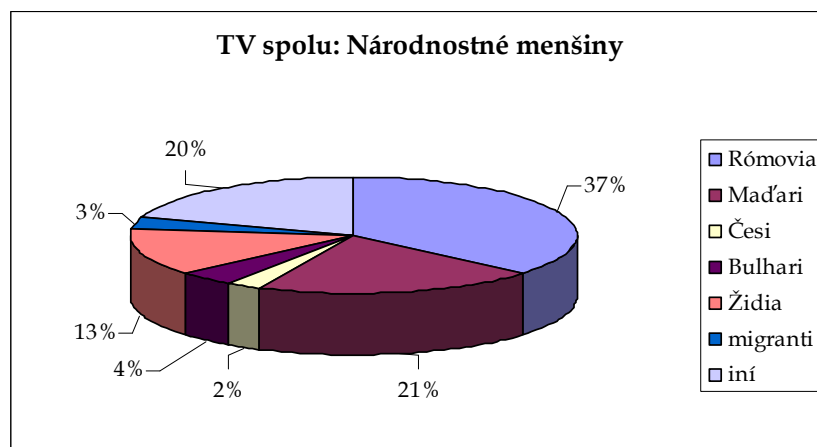
V týchto údajoch je pozoruhodných niekoľko skutočností:

- Na Jednotke je viac informácií venovaných maďarskej menšine než rómskej, čo znamená, že viac priestoru bolo v kratších útvaroch spravodajstva, než napr. v investigatívnych reláciách.
- Na Dvojke dominujú informácie o ženách, čo súvisí s reláciou *Ludia na jednotku*, ale tiež napr. s prezentovaním témy „ženy v náboženských štruktúrach“; a dosť vysoké zastúpenie majú náboženské skupiny vzhľadom na pomerne značný priestor, ktorý toto médium poskytuje náboženskému vysielaniu.
- V TV Markíza jednoznačne dominuje problematika Rómov, čo ale, ako ukážeme na analýze jednotlivých najmä spravodajských relácií, prináša so sebou značné riziká dodržiavania objektivity vysielania; a v súvislosti najmä s vysielaním bulvárnych relácií (*Reflex*) majú v tomto médiu značný priestor informácie o zdravotne hendikepovaných.
- V TV JOJ je situácia determinovaná predovšetkým dominanciou investigatívnej žurnalistiky, ktorej podiel, ako sme uviedli, je rozhodujúci jednak čo sa týka vnútornej žánrovej štruktúry (investigatíva je zastúpená viac ako 4 percentami zo všetkých monitorovaných relácií), ale aj viac ako 54 percentným podielom TV JOJ na investigatívne všetkých televízií. Preto dominujú v kategórii národnostné menšiny „iní“, čo súvisí s témami zameranými na analýzu negatívnych, často rasovo motivovaných javov, a v kategórii „sociálne menšiny“ dominujú „postihnutí“, kde bolo v monitorovacom období odvysielaných viac príspevkov.
- V televízii TA3 jednoznačne dominujú z menších Rómovia, čo súvisí najmä s témou

odvolania K. Orgovánovej z postu splnomocnenkyne vlády.

2.2.1. Národnostné menšiny

Ako sme už vyššie uviedli, v rámci štruktúry vysielania televízií o menšinových skupinách dominuje skupina „národnostné menšiny“, a v rámci nej rómska menšina (**graf 9**). Pomerne vysoký podiel položky „iní“ tvoria informácie o nemeckej a rusínskej menšine, resp. sú sem zaradené informácie súvisiace s extrémizmom, čo v časovom vyjadrení znamená 2 hodiny 11 minút.

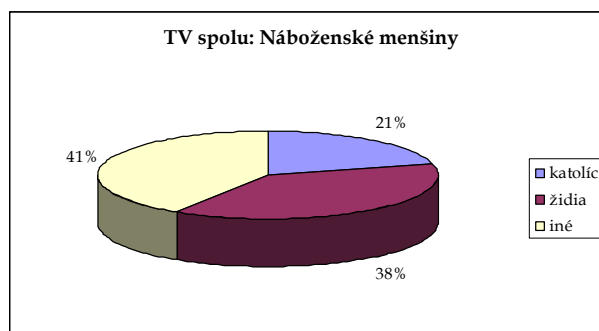
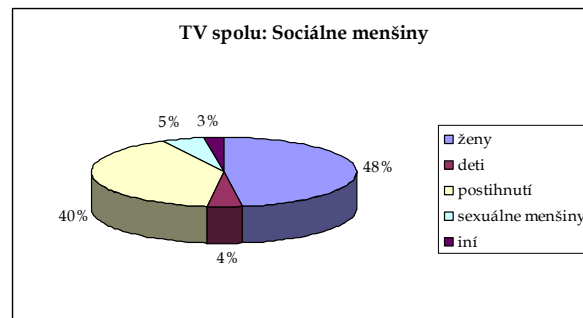
Grafy 9a-9e dokumentujú štruktúru menšín v skupine národnostné menšiny. Dve na Slovensku najväčšie národnostné menšiny dominujú aj vo vysielaní jednotlivých médií. Súčet ich podielu na Jednotke je 77%, na Dvojke 50%, v TV Markíza 72%, v TV JOJ 49% a na TA3 56%. Ak prihliadneme na fakt, že spravodajské relácie tvoria z monitorovaného času 43,48% a že súčasne podiel Dvojky na vysielaní o menšinách je 93,30% na monitorovanom čase, potom je treba konštatovať, že trend, ktorý viackrát potvrdili predchádzajúce monitory MEMO 98 v súvislosti s vysielaním spravodajských televíznych relácií, zostáva nezmenený: ***Pokiaľ médiá informujú v spravodajstve o menšinách, sú to najmä národnostné menšiny, pokiaľ informujú o národnostných menšinách, sú to najmä informácie o Rómoch a potom o maďarskej menšine.***

Pritom podiel informácií o maďarskej menšine môže byť determinovaný participáciou predstaviteľov tejto menšiny na politickej moci ako aj premietnutím otázok maďarskej menšiny do slovensko-maďarských vzťahov, čo napríklad ovplyvnilo aj počet a časový rozsah informácií o tejto menšine v tomto monitore. Ak vezmeme do úvahy skutočnosť, že informácie o rómskej menšine takýmito koreláciami nemôžu byť ovplyvňované, potom je treba znovu konštatovať známu

skutočnosť: *médiá stále informujú o Rómoch len vtedy, keď sa deje niečo negatívne*. Ako dokážujú analýzy vybraných relácií, zvyčajne je to v súvislosti s kriminálnymi deliktami. Znovu tu vyčnieva jednoznačné porušovanie niekoľkých princípov Odporúčaní RE, novinárskej etiky ako aj ľudských práv, keďže **jedine pri rómskej menšine je neopodstatnene spájaná kriminalita s národnosťou**. Tým sa neustále vo verejnosti vedome či nevedome fixujú stereotypy o Rómoch ako kriminálnych živloch.

2.2.2. Sociálne a náboženské menšiny

Grafy 10 a 11 dokumentujú štruktúru menšín v rámci skupiny sociálne a náboženské menšiny. Podiel jednotlivých dominujúcich komunít (ženy, postihnutí, resp. katolíci, židia, iné náboženské skupiny) vyplýva z programovej štruktúry mimospravodajských žánrov jednotlivých televízií.

2.3. Kauzy

Od začiatku svojej činnosti používa MEMO 98 vo všetkých svojich monitoroch kategóriu „kauza“. Ide o udalosti takého charakteru, ktoré sú predmetom informovania v médiách za dlhšie

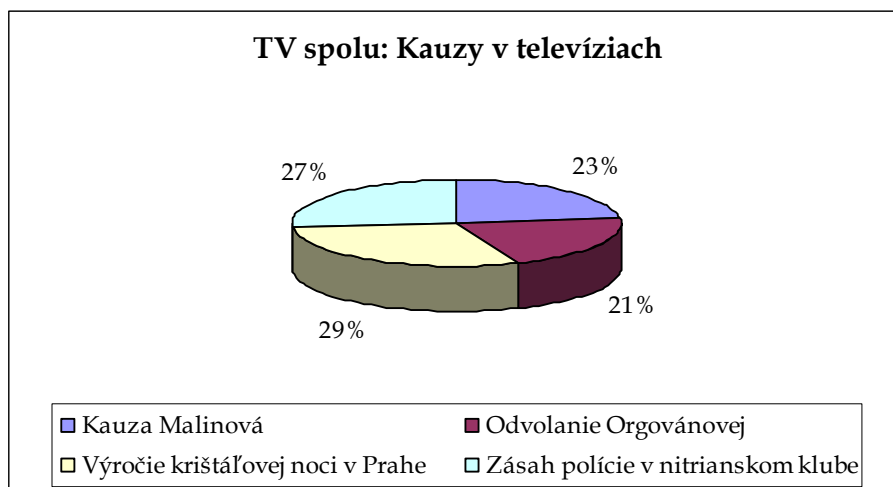
časové obdobie, resp. sa informácie o nich pravidelne opakujú. V minulých rokoch pri monitorovaní informácií o menšinách do kategórie „kauza“ boli zaradené napríklad udalosti ako *exodus* (odchod) *Rómov* do zahraničia, problémy *Rómov* na košickom sídlisku Luník IX, *smrt' K. Sendreia*, *rozkrádanie úrody zemiakov* v letných mesiacoch, *vražda Rómky v Žiline* alebo *sterilizácia* rómskych žien.

V našom monitore sa v médiách objavili štyri témy, ktoré sme zaradili do kategórie „kauza“:

1. Vyšetrovanie údajného napadnutia H. Malinovej, keď polícia prezentovala vyšetrovanie vo forme rekonštrukcie udalosti a keď médiá vypátrali údajného „očitého“ svedka udalosti. Monitorované médiá prinášali informácie o *kauze „Malinová“* v júni aj v novembri 2007.
2. V období prvej fázy monitoru bolo v médiách prezentované aj *odvolanie Kláry Orgovánovej* z funkcie splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. Médiá priniesli o tejto téme viacero informácií.
3. V druhej fáze monitoru médiá zaujali dve významné udalosti, o ktorých priniesli množstvo žánrovo rôznych informácií: *zásah polície v nitrianskom klube* počas koncertu českej hudobnej skupiny a pokus neonacistov usporiadať 17. novembra, na deň výročia *krištáľovej noci* v Hitlerovom Nemecku, pochod starou židovskou štvrťou v Prahe.

Graf 12 zobrazuje podiel monitorovaných televízií na informáciách o jednotlivých kauzách. Najviac priestoru dostala kauza „*krištáľová noc*“, keď médiá vo svojom spravodajstve prinášali pravidelné informácie o udalostiach v Prahe počas celého týždňa, v niektorých prípadoch priniesli viac správ po sebe, resp. sa jej venovali aj v rámci iných žánrov.

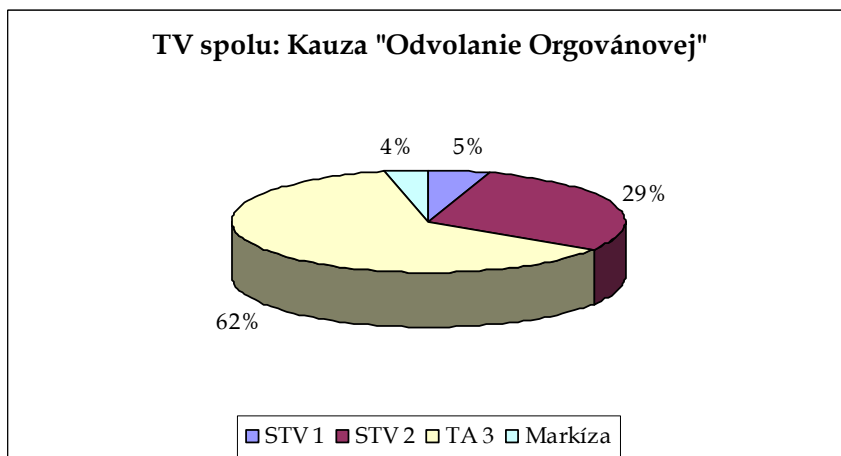
Z hľadiska celkového priestoru, ktorý informáciám o kauzách poskytli médiá, druhou najviac prezentovanou kauzou bol „*zásah polície v nitrianskom klube*“. V tejto súvislosti napr. TV JOJ priniesla v relácii *Noviny plus* príspevky o zásahoch polície v súvislosti s bojom proti extrémizmu. Ako však dokazuje graf, priestor, ktorý venovali televízie uvedeným kauzám, je relatívne rovnocenný.

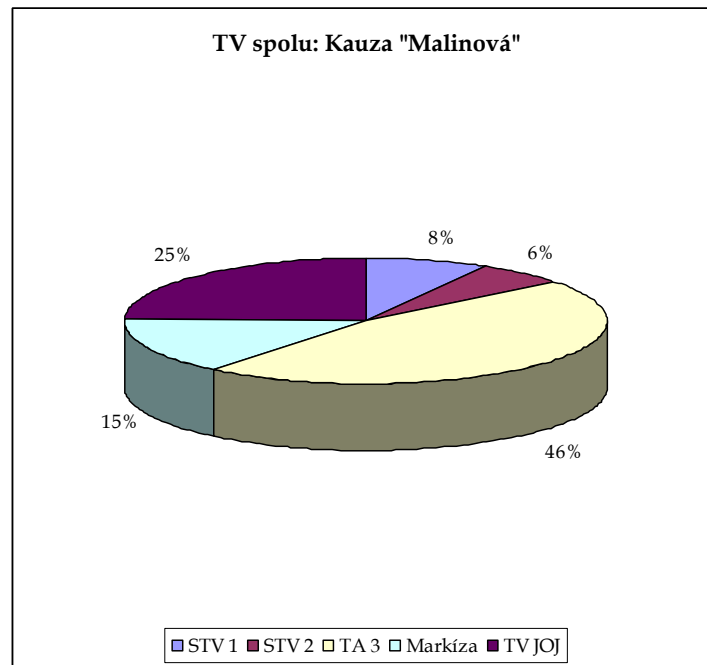
Grafy 12a-12e (Príloha 11) prezentujú rozdelenie času informácií o jednotlivých kauzách v každej televízii osobitne. V tomto smere sú evidentné rozdiely medzi jednotlivými televíziami, ktoré vyplývajú zo žánrovej skladby monitorovaného vysielania (čo napríklad zapríčinilo, že kauzám „krištáľová noc“ a „zásah polície v nitrianskom klube“ nevenovala Dvojka ani minútu).

Nasledujúce **Grafy 13, 14, 15, a 16** ukazujú podiel informácií jednotlivých televízií na jednotlivých kauzách.

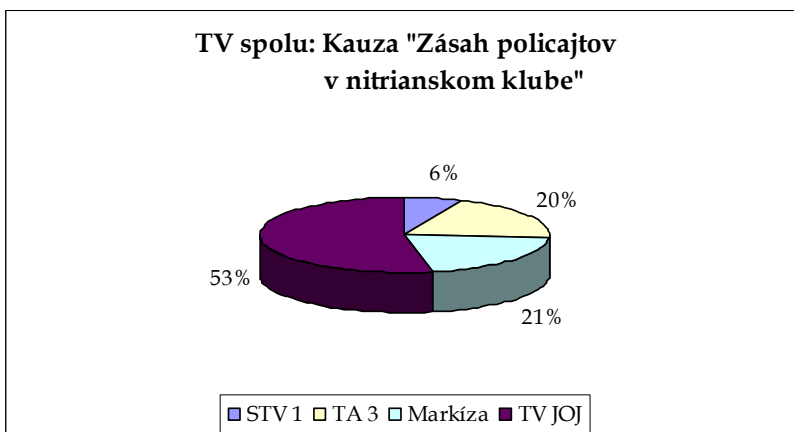
O kauze „*Odvolanie K. Orgovánovej*“ najviac informovala televízia TA3, keď do celkového času (22 minút) je zaradená aj relácia publicistická relácia *Téma dňa*, v rámci ktorej sa uskutočnil aj rozhovor s K. Orgovánovou, do ktorého vstupoval aj podpredseda vlády SR. D. Čaplovič.

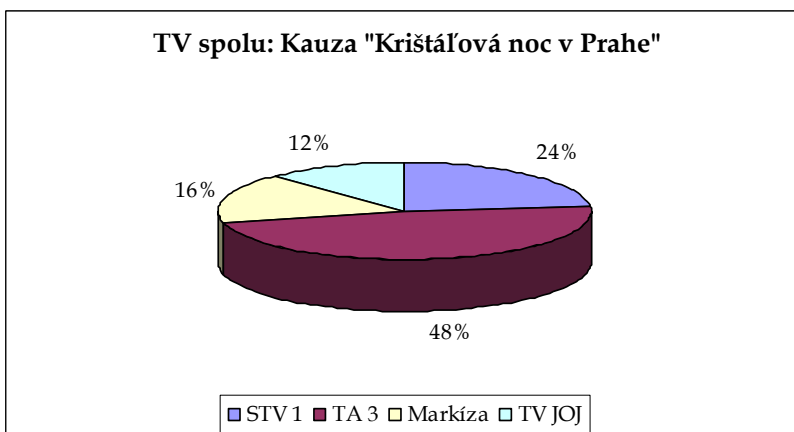
Spravodajská televízia TA3 najviac času z monitorovaných televízií venovala aj kauze „Malinová“. V tomto prípade až 17 a pol minúty tvorili informácie spravodajského charakteru. Napríklad 25. júna priniesla TA3 v relácii Hlavné správy o prípade vyšetrovania údajného napadnutia H. Malinovej hneď tri správy po sebe. O tejto kauze informovala v novembri 2007.

Najviac informácií o „zásahu policajtov v nitrianskom klube“ priniesla TV JOJ. Tejto téme sa televízia venovala najmä v spravodajstve (6 minút, 12 sekúnd), v relácii *Noviny plus*, resp. *Črepiny plus* (14 a pol minúty) alebo aj v relácii *Črepiny* (vyše 10 minút), keď téma zásahu polície prezentovala témy súvisiace s bojom proti extrémizmu, zásahmi polície pri rôznych „inkriminovaných“ akciách, resp. aj rekapituláciu prípadu vraždy D. Tupého.

Televízia TA3 venovala informáciám o kauze „krištáľová noc v Prahe“ najviac z celkového času, ktorý venovali tejto kauze monitorované televízie. Okrem takmer každodenného spravodajstva v celkovej dĺžke 7 minút, 26 sekúnd sa tejto kauze venovala aj v relácii *Téma dňa* v dĺžke 11 minút a 23 sekúnd a v relácii *Svet plus* v dĺžke 4 minúty a 45 sekúnd.

3. Analýza vybraných informácií vysielaných televíziami o menšinách

3.1. Národnostné menšiny

3.1.1. Maďarská národnostná menšina

Témy, ktoré rezonovali v informáciách o maďarskej menšine, väčšinou súviseli s témou slovensko-maďarských vzťahov – či už v rámci stretnutí vládnych predstaviteľov alebo s politickými invetívami vrcholových politikov parlamentných strán (Slota, Csáky). Problematiku slovensko-maďarských vzťahov prezentovala Jednotka aj v diskusnej relácii *O päť minút dvanásť*. V prezentácii týchto informácií dominovala neutrálna pozícia médií, čo je vzhľadom na chúlостivý charakter týchto vzťahov opodstatnené. Do tejto kategórie informácií patrí aj téma odstránenia informačnej tabule s maďarským textom z úradu v Dunajskej Strede. V niektorých prípadoch, ak sa hovorilo o maďarskej menšine medzi politikmi, chýbali vyjadrenia radových občanov dotknutých strán. Takýto charakter informácií prezentovali všetky monitorované médiá.

Kauza „Malinová“.

Pomerne široko o tejto kauze informovali televízie Markíza a TA3. TV Markíza vysielala informácie o tejto kauze v júni tri dni po sebe, pričom 21.6. v oboch monitorovaných spravodajských reláciách. Aj keď išlo o modifikáciu tej istej informácie – rekonštrukcia napadnutia a výpoveď svedka, boli vo všetkých týchto reláciách prezentované tie isté zábery na tvár H. Malinovej, ktoré vznikli počas prvého informovania H. Malinovej o prepadnutí. Tieto zábery, ich časté opakovanie mohlo u divákov fixovať určitý, nie príliš pozitívny stereotyp. Pritom mnohokrát tieto zábery priamo s komentárom alebo textom informácie nesúviseli.

TA3 sa pokúsila o analytický prístup k prezentovaniu informácií o kauze. V jednej so svojich spravodajských relácii ponúkla tri správy po sebe, kde sa pokúsila ponúknuť komplexný pohľad, ktorý súvisel s rekonštrukciou prípadu i s výpoveďou svedka. Taktiež sa však nevyhla klišé záberom na H. Malinovú. Celkovo však možno prístup televízie hodnotiť ako zaujímavý.

3.1.2. Rómska národnostná menšina

Už sme vyššie uviedli, že najväčším problémom slovenských televíznych médií je spôsob informovania o Rómoch. Treba poukázať na to, že porušovania Odporúčaní RE o zobrazovaní menšín, ale aj ústavných práv i etických princípov žurnalistiky sa dopúšťali všetky monitorované

médiá, najviac však televízia Markíza.

Obraz Rómov, ktorý je konštruovaný spravodajstvom tejto televízie je založený na permanentnom fixovaní stereotypov a negatívneho obrazu Rómov ako kriminálnikov a ako neprispôsobivého kričiaceho davu, ktorý žije v špine a neporiadku a ktorého jednotlivci nie sú schopní implementovať sa do civilizovanej spoločnosti. Je nonsensom, ak sa pri niektorých deliktach alebo udalostiach znamenajúcich vybočenie z normy pravidelne uvádza ich národnosť.

Dovoľíme si uviesť konkrétne príklady informácií zo spravodajských relácií:

TV Markíza

- 15.6. *Správa informuje o tom, že vandali rozobrali jednému obyvateľovi obce komín. Redaktor aj v titulku správy a v samotnej správe uvádza, že aj poškodený aj páchatelia sú Rómovia.*
- 19.6. *Mentálne postihnutý chlapec sa pokúsi o znásilnenie. Redaktor uvádza, že je Róm a vyslovuje rôzne domnienky ohľadne vývoja prípadu, ktoré nie sú ničím podložené.*
- 24.6. *Informácia hovorí o evakuácii rodín, v dôsledku havárie. Redaktor uvádza, že ide o Rómov.*
- 27.6. *Informácia hovorí o vražde ženy v Družstevnej nad Hornádom. Redaktor uvádza, že obeť bola Rómka.*
- 28.6. *Informácia ukazuje akciu polície zameranú na drogových dilerov v Seredi. Redaktor informuje, že to boli Rómovia. Správa je vysielaná v tej istej podobe o 17.00 hod. i o 19.00 hod.*
- 7.11. *Príspevok o lúpeži v záložni. Atraktivitu zabezpečilo získanie záberov z incidentu priemyselnou kamerou. Zábery evokovali domnienku, že páchatelom bola Rómka. Redaktor tvrdil, že jej údajní spolupáchatelia boli „asi Rumuni“, čo je domnienka bez potvrdenia .*
- 8.11. *Správa informuje o fetujúcej mládeži, ktorá sa schádza v parku. Redaktor uvedie, že sú to Rómovia. Poskytol priestor občanovi, ktorého predstavil iba titulok „ilustračné zábery“. Pravdepodobne išlo o materiál z inej reportáže. Jeho slová boli evidentne vytrhnuté z kontextu, keďže sa nevyjadroval k fetovaniu, ale hovoril o alkohole.*
- 9.11. (o 17.00) *Správa o úmrtí trojmesačného dievčatka v osade. Príčina smrti nie je známa, ale redaktor podsunul komentár o katastrofálnych podmienkach v osade („šváby, špina“) podfarbený zábermi nahého dieťaťa skáčuceho v kaluži plnej blata.*

TV JOJ

9.11. (Tá istá správa ako v TV Markíza, len v skrátenej podobe) *Úmrtie trojmesačného dievčatka v osade. Rovnaká správa ako na Markíze, ale redaktor uviedol prirodzenú príčinu smrti zistenú pítvou (zápal pľúc). Aj keď sa nepreukázalo cudzie zavinenie smrti, redaktor naznačil aj takúto možnosť a komentoval situáciu obligátnou témou hygiena v osadách („šváby, špina“) čo bolo podfarbené ilustratívnymi zábermi na hmyz v príbytkoch.*

Jednotka

11.11. *Správa informuje o problémoch z osemročného gymnázia zameraného na štúdium romistiky vo Zvolene. V správe sú ilustračné záber z priestorov gymnázia.*

14.11. *Správa informuje o diskriminácii Rómov v Čechách. V správe sú použité tie isté ilustračné zábery ako 11.11., teda z priestorov gymnázia vo Zvolene, a to bez uvedenia titulkov, že ide o ilustračné zábery.*

Kauza „Odvolanie K. Orgovánovej“

Informácii o odvolaní K. Orgovánovej venovali priestor všetky televízie, najväčší však TA3 a Jednotka. Všetky televízie v ilustratívnych záberoch uvádzali snímky z ošarpaných osád s polonahými vykrikujúcimi malými deťmi. Tieto zábery dokonca uvádzali aj diskusnú reláciu s K. Orgovánovou na TA 3, zrejme ako doklad o „riešení bytových problémoch Rómov“, čo bolo uvádzané v komentári počas týchto záberov.

V spravodajských reláciach vysielaní sa však objavilo niekoľko správ, ktoré zobrazovali rómsku menšinu v pozitívnom svetle. TV Markíza uviedla informáciu o rómskej materskej škole s pozoruhodnou dochádzkou a výraznou podporujúcou funkciou pre miestnych Rómov. Napriek tomu však dostal priestor predstaviteľ obce, ktorý použil expresívny opis situácie, ktorá by podľa neho nastala ak by zvýšili poplatok (1 Sk) za škôlku: „Boli by schopní nás povraždiť“.

Medzi objektívne možno zaradiť správy o diskriminácii rómskych detí vo vzdelávaní (Jednotka), o asistentoch rómskych učiteľov (TV JOJ), ako aj niektoré témy z bulvárnej relácie Reflex. Z hľadiska objektívnosti treba hodnotiť najvyššie výborne spracovanú časť relácie na Dvojke Ľudia na jednotku o práci Idy Keralovej s deťmi.

3.1.3. Židovská národnostná menšina

Pri prezentovaní informácií o Židoch výraznou mierou k objektivizácii informácií prispeli udalosti, ktoré sa odohrali okolo 17. novembra v Prahe. Spôsob a forma prezentácie tejto témy bola v niektorých prípadoch excelentná. Média sa snažili prezentovať tému na historickom pozadí, výrazný priestor dostávali účastníci akcií s názormi proti rasizmu, nacizmu, odznelo viacero informácií o holokauste, inšpiratívna bola relácia na Dvojke v rámci národnostného vysielania, keď odvysielala profesionálne spracovaný príspevok o výstave venovanej denníku Anny Frankovej (časovo vhodne zaradený na 16.11.). Dvojka tiež časovo veľmi vhodne odvysielala v rámci relácie *Sféry dôverné* profesionálne dobre obsadenú diskusiu na Tému Židia a Slovenský štát.

3.1.4. Ostatné národnostné menšiny

Kauza“ Zásah polície v nitrianskom klube“

Informácie o zásahu polície v jednom nitrianskom klube počas koncertu českej hudobnej skupiny inšpirovala monitorované média k prezentácii svojich názorov na ďalšie témy, súvisiace s rasizmom, extrémizmom a neonacizmom. Najmä TV JOJ prostredníctvom relácie *Noviny plus* sa pokúsila o analytický prístup k témam intolerancie prostredníctvom investigatívnych relácií s témami Zásah polície v nitrianskom klube, Neonacisti a anarchisti, Útoky na cudzincov, Vražda D. Tupého, kauza Malinová a extrémizmus.

3.2. Náboženské menšiny.

Informácie o náboženských skupinách mali punc objektivity, predmetom boli bežné spravodajské témy (prezentácia pápežovej knihy, desatoro Vatikánu pre vodičov, rozpočet pre cirkvi, blahorečenie Vojtaššáka). Väčší priestor dostala cirkevná problematika na Dvojke, kde v relácii *Orientácie* odznela dobre spracovaná téma Žena a cirkev a profesionálne zvládnutá bola téma relácie *Sféry dôverné* na tému Katolícky disent.

3.3. Sociálne menšiny

Vysoké zastúpenie v tejto menšinovej skupine mali zdravotne hendikepovaní ľudia. Televízie aj

v spravodajských reláciách prezentovali informácie s tematikou telesne postihnutých (nevidiaci v Brne, Deň nevidiacich na Jednotke, problémy Pavákov, a pomoc gymnazistov telesne postihnutým deťom TV Markíza). Komplexnejšie témy boli spracované v rámci relácie *Ludia na jednotku* (Moje dieťa má Downov syndróm), *Nie si sama* (vedecká pracovníčka a jej postihnuté dieťa), alebo *(Ne)celebrity* (mentálne postihnutý insitný maliar). Čo sa týka TV Markíza, tu odznali témy v *Reflexe* (Telesne postihnutí futbalisti z Kremnice a mini príbeh telesne postihnutej). S veľkou invenciou bola spracovaná téma o nevidiacich v TV JOJ v relácii *Noviny plus*.

O ostatných sociálnych menšinách odznalo len niekoľko informácií, najmä na Dvojke (*Nie si sama* - o ženách v televízii, zmienené pôsobenie žien v cirkvách), na TV JOJ relácia o blondínkach. O sexuálne inak orientovaných menšinách odznala len zmienka v rámci diskusie v relácii TV Markíza *Na telo* (téma sobáše homosexuálov).

III. Závěry monitoru

Doterajšie poznatky o stave zobrazovania menších médiami všeobecne a elektronickými resp. špeciálne televíznymi, ktoré majú akýsi nepísaný modus vivendi na formovanie názorov občanov na politické a spoločenské javy hovoria, že na Slovensku neexistuje podrobná analýza mediálnej sféry. Projekty MEMO 98 od roku 1999 boli aj vzhľadom na spoločenskú objednávku iba parciálnym pohľadom do sveta formovania názorov o tolerancii k iným, jedinečným čo do etnického alebo sociálneho statusu i ideologického vnímania sveta. Dá sa to formulovať aj tak: nemáme relevantné informácie o príspevku médií na formovaní multietnickej a multikultúrnej spoločnosti na Slovensku. Ergo, nevieme, čo by sme mohli alebo mali robiť, ako ovplyvňovať a formovať verejnosť, participovať na výchove i realizovať nápravu na základe poznania príčin. V tomto smere by možno projekt **Monitoring vplyvu vybraných elektronických médií na formovanie verejnej mienky vo vzťahu k menšinám** mohol byť prvou kvapkou do systematických a systémových aktivít, pretože sa pokúša, aj keď len na televíznych médiách, zistiť mieru a intenzitu televízneho vysielania v pomerne dosť širokom žánrovom spektre relácií o možnože minucióznej minoritnej štruktúre. Projekt si nerobí nároky na úplnú a reprezentatívnu analýzu, ale jeho zistenia možno pokladať v mnohom za signifikantné i relevantné.

Možno konštatovať, že vzhľadom na pomerne širokú žánrovú štruktúru televízneho vysielania má televízny divák možnosť získavať pomerne diverzifikované informácie o skladbe slovenskej občianskej spoločnosti. Viac či menej o menšinových komunitách informujú mnohé špecializované relácie a spravodajstvo aj vzhľadom na potrebnú mieru aktuálnosti prináša pomerne rôznorodý pohľad na život menšín. V niektorých prípadoch je aktuálna téma priam výzvou na „rozohranie“ škály pohľadov na ňu: tak to bolo globálne pri prezentácii udalostí pred a počas 17. novembra 2007 v Prahe. Inokedy poňatie mnohokultúrnosti sklzáva do stereotypného klišé, keď sa informácie zameriavajú len na akúsi osudovosť života človeka: tak je to častokrát pri prezentovaní najmä nespravodajských žánrov o zdravotne hendikepovaných. Taktiež existuje výsek tejto štruktúry menšín, kde pretrvávajú tendencie rokov minulých hlboko zafixované v podvedomí slovenskej spoločnosti: je to štruktúra a spôsob informovania o Rómoch.

1. Súhrn poznatkov z vysielania televíznych médií o menšinách

Na základe vyššie uvedenej analýzy vysielania relevantných televíznych médií o zobrazovaní rôznych menšinových skupín aj so zreteľom na niekoľkokrát spomínané Odporúčania RE o zobrazovaní menšín v elektronických médiách je možno rezumovať niekoľko zásadných poznatkov:

1. Vo vysielaní televíznych médií postupne dochádza k žánrovej i obsahovej diverzifikácii celkovo, ale aj smerom k tomu, aby toto vysielanie reflektovalo na mnohoetnickosť a multikultúrnu štruktúru na Slovensku, pričom sa prejavujú snahy pozitívne participovať na informáciách o tejto rozmanitosti.
2. Zvýšil sa počet, frekvencia i časová dotácia programov poskytujúcich zastúpenie rasových a etnických menšín vo vysielaní, je tu snaha o ich pravdivé zobrazovanie, na ich tvorbe sa podieľa čoraz viac zástupcov príslušných menšinových komunit.
3. V tejto súvislosti sa dost' podstatne zvýšil počet programov priamo namierených proti rasizmu a xenofóbii, pričom rezonuje snaha zmocniť sa tejto problematiky cez analytickejšie novinárske žánre s poukazovaním na protispoločensky charakter rasistických a xenofóbnych vyhlásení a názorov a označovaním rasistických a xenofóbnych výrazov. Takto prezentované témy poskytujú možnosť divákovi rozpoznať nespoľahlivé a skreslené informácie, ktoré podnecujú rasizmus a xenofóbiu a umožňujú pochopiť a vžiť sa do situácie ľudí, ktorí čelia rasistickému a xenofóbnemu zaobchádzaniu.
4. Najmä verejnoprávna STV na svojom druhom programe proporcionálne a na solídnej profesionálnej úrovni prezentuje špecifické programové vstupy pre menšinové komunity, pričom na ich tvorbe a realizácii majú podiel experti, komentátori a moderátori z radov menšín.
5. Okrem spravodajských relácií sa vo vysielaní televíznych médií uplatňujú princípy zamerané na dodržiavanie rovnakých práv a dôstojnosti všetkých ľudských bytostí, pričom adekvátny priestor sa snažia poskytovať vyjadreniam expertov z najrozličnejších oblastí (relácie *Eudia na jednotku*, *Sféry dôverné*, *Orientácie*, *Noviny plus*, *Portrét*).
6. Médiá pristúpili pri tvorbe relácií i výbere tém k presadzovaniu väčšej invencii tvorcov, originalite nápadov a kredibilitate ich spracovania.
7. Bulvárne relácie sa tiež snažia reflektovať na podnety mnohokultúrnosti, pričom však dochádza k neproporcionálnemu zastúpeniu a spôsobu reprezentácie príslušníkov

národnostných, sociálnych etnických i náboženských menšín, vyskytuje sa stereotypné zobrazovanie najmä zdravotne postihnutých občanov, pričom sú informácie o týchto menšinách málo konfrontované s názormi odborníkov.

Na druhej strane sa vo vysielaní všetkých monitorovaných televízií sú ešte stále dosť výrazné negatívne trendy, ktoré pretrvávajú, ako to konštatovali analýzy z predchádzajúcich monitorov, najmä pri prezentovaní informácii o rómskej národnostnej menšine:

- 1. Najmä v spravodajstve sú časté príspevky vyvolávajúce prejavy negatívneho a stereotypného zobrazovania života Rómov vyvolávajúce negatívne asociácie odlišnosti.**
- 2. V reláciách sa stále vyskytujú ponížujúce a ohovárajúce výrazy zo strany aktérov udalostí, ktorým tvorcovia relácií poskytujú neadekvátny priestor na vyjadrenie, alebo zo strany samotných redaktorov týchto relácií.**
- 3. Ako ilustračné zábery sa v správach permanentne a opakovane vyskytujú zábery zdôrazňujúce etnickú príslušnosť aktérov udalostí, ktoré vytvárajú priestor k používaniu nepodložených a úmyselných asociácií o spojitosti Rómov a sociálnych problémov. Zdôrazňovaním negatívnych javov pasivity, závislosti, chudoby a hladu bez súčasnej analýzy ekonomického a sociálneho vývoja vzt'ahov sú Rómovia v nich zobrazovaní ako naturalizované skupiny, alebo ako exotické exponáty.**
- 4. V týchto intenciách sa najvýraznejšie v televíznom spravodajstve pertraktuje spájanie potenciálnej trestnej činnosti a delikvencie s národnosťou Rómov. Prezentáciou úmyselných alebo neúmyselných dezinformácií to môže vzbudzovať v poslucháčoch a divákoch negatívne mýty a skreslený obraz skutočnosti a podnecovať rasové a xenofóbne názory.**
- 5. Nie ojedinele ešte stále dochádza k takej interpretácii udalostí preháňaním alebo škandalizovaním niektorých záležitostí, ktoré správa prezentuje, že to umožňuje šírenie paniky.**

2. Odporúčania

- a. *Médiá by mali mať etické normy korešpondujúce s Odporúčaniami pre rozhlasové a televízne vysielanie (Ako správne zobrazit' etnické menšiny v európskych krajinách), ktoré prijala Rada Európy, i s ďalšími medzinárodnými dokumentami, ktoré by limitovali spôsob zobrazovania informácií o menšinách. Ak ich nemajú, mali by ich čo najskôr prijať.*
- b. *Novinárske organizácie by mali realizovať dohľad nad spôsobom informovania všetkých médií o menšinách. Súčasne by mali intenzívne propagovať adekvátnu formu osvety a vytvárať podmienky pre zodpovedajúce formy vzdelávacích aktivít pre novinárov.*
- c. *Inštitúcie zodpovedné za činnosť elektronických médií by mali vytvoriť priestor a podmienky pre systematický a systémový monitoring vysielania médií nielen o menšinách, ale aj o ďalších témach, ktoré majú potenciál v spoločnosti vyvolávať negatívne a intolerantné názory.*
- d. *Štátna správa by mala zabezpečiť, aby pri informovaní o menšinách nedochádzalo k porušovaniu medzinárodných dohôd, ústavných práv a slobôd, antidiskriminačného zákona i ďalších právnych noriem.*
- e. *Mimovládne organizácie by sa mali intenzívnejšie zapojiť do vyhľadávania a pranievania porušovania demokratických princípov pri zobrazovaní menšín a mali by sa zasadiť o to, aby sa v dohľadnej dobe zásadne zmenila situácia v zobrazovaní Rómov.*
- f. *Vzdelávacie inštitúcie by mali flexibilne a kreatívne a s invenciou pristupovať pri usmerňovaní mládeže v práci s informáciami a ich sprostredkovaními.*

Je možné konštatovať, že projekt **Monitoring vplyvu vybraných elektronických médií na formovanie verejnej mienky vo vzťahu k menšinám** mal svoj význam. Už len v tom, že na pomerne širokom žánrovom priestore popísal obraz o menšinách, ako ho ponúkajú televízie. Z hľadiska svojho cieľa sa jeho výsledky môžu stať predmetom pre diskusie o médiách i o menšinách. A to nie je málo. Súčasne bolo jeho ambíciou pomôcť vzdelávacej sfére. V ére transformácie vzdelávania, keď by sa súčasťou jeho obsahu mali stať aj poznatky o práci médií a o narábaní s informáciami, by výstupy projektu – informácie z analýzy i videoukážky relácií – mohli pomôcť učiteľom v mediálnej výchove na školách. Preto sú všetky relevantné informácie projektu k dispozícii na DVD disku.

Zoznam príloh

1. Profil MEMO 98
2. Projekt
3. Odporúčania RE pre rozhlasové a televízne vysielanie
4. Manuál projektu
5. Žánre relácií
6. Fázy monitoru
7. Harmonogram realizácie projektu
8. Monitorovací hárok
9. Dodržiavanie odporúčaní RE
10. Tabuľka Základné údaje o monitore
11. Grafy
12. Literatúra a pramene